

SOSYOLOJİK BİR DİSİPLİN OLARAK KLİNİK SOSYOLOJİ

Ümmet ERKAN*

ÖZ

Klinik sosyoloji 1900'lerin başından itibaren Amerika'da gelişme gösteren, uygulama ve teoriyi bütünleştiren sosyoloji disiplinlerinden biridir. Bireyi içinde yaşadığı sosyal sistem ve kültür çevresi içinde inceleyen klinik sosyoloji, görüşme, anket, vaka incelemesi, biyografi, odak grup görüşmeleri gibi çeşitli nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanır. Birey, küçük gruplar, iş ve meslek örgütleri, kültürel sistem gibi alanlarda mikro, mezo ve makro düzeyde çalışan, çeşitli sosyolojik yaklaşımlardan eklettik olarak yararlanan klinik sosyoloji, sorun çözme ve rehabilitasyona odaklanmıştır. 1980 sonrasında Amerika dışında da klinik sosyolojiye olan ilgi artmıştır. Özellikle pandemi süreci sağlık, rehabilitasyon ve klinik süreçlerin sosyal bilimlerle birlikte yürütülmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Türkiye'de klinik sosyoloji henüz emekleme aşamasındadır. Multidisipliner, hümanist ve değer odaklı bir yaklaşıma sahip klinik sosyoloji, klinik psikoloji, psikiyatri, sosyal hizmet gibi alanlarla yakın etkileşim içerisindedir. Aile terapileri, madde bağımlılığı, ergen sorunları, obezite, çocuk işçiliği, yoksulluk, sağlık uygulamaları gibi çeşitli konulara odaklanan klinik sosyoloji, sosyologlar için de yeni bir istihdam olanağı da yaratmaktadır. Bu çalışmada klinik sosyolojinin tanımı, amacı, gelişim süreci, kullanım alanları ve ilkeleri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klinik Sosyoloji, Uygulamalı Sosyoloji, Sosyolojik Müdahale, Klinik, Amerikan Sosyolojisi.

CLINICAL SOCIOLOGY AS A SOCIOLOGICAL DISCIPLINE

ABSTRACT

Clinical sociology is one of the sociology disciplines that has developed in America since the early 1900s, integrates practice and theory. Clinical sociology, which examines the individual in the social system and cultural environment in which he/she lives, uses various qualitative and quantitative methods such as interviews, questionnaires, case studies, biography, and focus group interviews. Clinical sociology, which works at micro, mezo and macro levels in areas such as individuals, small groups, business and professional organizations, cultural system, and makes use of various sociological approaches eclectically, focuses on problem solving and rehabilitation. After 1980, the interest in clinical sociology increased outside the USA. Especially the pandemic process has revealed the necessity of carrying out health, rehabilitation and clinical processes together with social sciences. Clinical sociology is still in its infancy in Turkey. It is in close interaction with fields such as clinical sociology, clinical psychology, psychiatry, social work, which has a multidisciplinary, humanistic and value-oriented approach. Clinical sociology, focuses on various issues such as family therapies, substance abuse, adolescent problems, obesity, child labour, poverty, health practices, also creates new employment opportunities for sociologists. In this study, it is aimed to give information about the definition, purpose, development process, usage areas and principles of clinical sociology.

Keywords: Clinical Sociology, Applied Sociology, Sociological Intervention, Clinic, American Sociology.

Atf: ERKAN, Ü. (2022). "Sosyolojik Bir Disiplin Olarak Klinik Sosyoloji", İMGELEM, 6 (11): 365-392.

Citation: ERKAN, Ü. (2022). "Clinical Sociology as A Sociological Discipline", İMGELEM, 6 (11): 365-392.

Başvuru / Received: 20 Temmuz 2022 / 20 July 2022

Kabul / Accepted: 19 Eylül 2022 / 19 September 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

Clinical sociology, one of the application areas of sociology, has been successfully applied in America since the beginning of the 20th century. Clinical sociology is a therapeutic field focused on problems of the individual and society. It is a humanistic, creative discipline

---

* Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi. E-mail: u.erkana@alparslan.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-7806-4886

that aims to improve people's quality of life. It focuses on individual and community issues. Clinical sociology focuses on problem solving with psychiatrists, social work, and clinical psychologists. It provides rehabilitation and counseling services against the problems that the individual has difficulty in solving on his own. The clinical sociologist has the ability to develop alternative theoretical perspectives or integrate theoretical approaches; should have basic skills such as watching, listening, questioning, reporting and critical thinking and should be able to use these skills together with methods such as participatory observation, survey, interview, documentary analysis. Clinical sociology eclectically uses various approaches such as conflictism, functionalism, social constructivism, symbolic interactionism, and ecological approach. It helps in the treatment processes of various problems such as adolescent problems, mental illnesses, social conflict, poverty, deviation and inequality.

Sociology was born in France in the 19th century. The first sociologists aimed to direct the rapid social change in a way that would not disrupt the social order and progress. The idea of using sociological knowledge for the improvement of society was a thought shared by the early sociologists. For this reason, classical sociologists such as Comte, Durkheim, Marx and Weber can be considered the pioneers of clinical sociology. Sociology in Continental Europe was mostly based on a philosophical background and followed a strong speculative way.

Contrary to continental European sociology, empirical studies have gained importance in America. The social problems created by the rapid social transformation in America have been effective. Academics seeking solutions to these problems also expected sociology to mediate a social welfare program. Sociologists in the United States, known as the Chicago School of sociology, started with the first studies in which the city was used as a laboratory. Sociologists such as R. E. Park, E. Burgess, A. Small tried to base sociological knowledge on a certain methodology, unlike the first generation who acted as social practitioners.

In 1929, Winternitz had planned to establish a clinical sociology department at Yale medical school. The name clinical sociology was used in an article by L. Wirth in 1931. According to Wirth, clinical sociology considers the individual in the context of a broad social system and culture, rather than in isolation. In the following years, clinical sociology was mentioned in various academic studies. After World War II, the number of publications in the field of clinical sociology began to increase. Beginning in 1945, the work of A. M. Lee, A. Gouldner, M. Kargman, H. W. Dunham, H. Gardner, B. Glassner, and J. Freedman made significant contributions to the field. The Journal of Clinical Sociology, which started its

publication life in 1982, has been published as the publication of the Society of Clinical Sociology in 16 issues. Studies on theory, findings and methods are included in the journal.

Outside the United States, clinical sociology began to gain recognition in the post-1980 period. In countries such as France, Italy, Germany and Argentina, clinical sociology disciplines began to be established, and clinical sociology associations became operational. Clinical sociology began to be mentioned in France after the 1980s. In 1988, a workshop was held in Geneva with the participation of R. Sévigny, G. Houle, E. Enriquez and Gaulejac, within the body of the “Association Internationale des Sociologes de Langue Française”-AISLF (International Association of French Language Sociologists). The first clinical sociology conference in France was also held at Diderot University. In Italy, it was L. Benvenuti who introduced the discipline of clinical sociology. Benvenuti founded the Italian Sociotherapy Association in the 1990s. Benvenuti tried to apply the sociotherapy method to clinical events. Since the 1990s, Italian social scientists have started to take an interest in clinical sociology, which is a practical, humanist, sociological specialization area like in the United States. These names include Benvenuti, as well as sociologists such as M. Tosi, F. M. Battisti, and M. Corsale. In 2002 an initiative was started to establish the Italian Society of Clinical Sociology. In 2004, the “Federation of the Italian Sociological Association” was established. In Germany, medical sociology is used to include this field as well. “The German Society of Medical Sociology” was founded in 1972. The association aims to support studies and publications related to the field.

The Turkish sociology department, as the second sociology department in the world, has developed mainly under the influence of continental European sociology. The positivist and functionalist sociological approach of Comte and Durkheim was influential until the 1950s. The first field studies of Sabahattin Bey and his followers were the first examples of applied sociological approaches. With the influence of American sociology, interest in field studies has increased in Turkey. Clinical sociology and clinical intervention, which includes the application of sociological knowledge to human and social problems by combining theory and practice, are still in their infancy in Turkey. In sociological researches enriched with new disciplines after 1980 in Turkey, the name of clinical sociology is not mentioned except for one or two activities.

Clinical sociology provides an intervention and counseling service used in solving problems. It tries to help the tensions and strains experienced by the individual in his social and cultural environment. Using various materials, it determines the type of social therapy needed to reduce, change and control problem behaviors. The clinical counseling process is based on

an intervention and action plan. The process includes certain stages. These processes include identifying the problem, defining the processes that require change and intervention, implementing change, and evaluating the results of change. Clinical intervention, which is a dynamic process, may vary according to the patient and his/her problems. For a successful clinical intervention, the client's resources, concerns, and priorities must first be identified. The purpose of the intervention plan is to develop the client's opportunity structure. The intervention process, in which the client also participates, is based on certain ethical principles. Clinical sociology is humanistic, accepting that each person has an independent existence. It includes respect for the personal rights of the client. He believes in his decisions and fighting power. Believes that clients can solve their own problems with the right interventions. It is based on the principle of not harming the client.

The discipline of clinical sociology will contribute to the participation of sociology graduates, whose number is increasing every year in our country, in clinical intervention programs and social rehabilitation practices and to take part in the solution of problems. Clinical sociologists, who have the opportunity to work with psychiatrists, psychologists and social workers, can work as consultants in both the public and private sectors. This will create a new field of work for sociologists. As seen in the pandemic process, social problems are multi-layered and interact with each other. For this reason, looking at the problems from the perspective of a sociologist will help to analyze these problems correctly. Clinical sociologists differ from classical sociologists in their effort to combine theory with practice and their focus on problem solving. It would be beneficial to give clinical sociology graduate programs and elective clinical sociology courses, especially in health sciences faculties. Applied sociology departments can also be reorganized as applied and clinical sociology. Financial support to be provided for research or projects related to clinical sociology will also make this field more visible. A clinical sociology association in Turkey and a clinical sociology research journal in which the studies of academic publications will be published will also contribute to the development of the field.

GİRİŞ

Sosyoloji 19. Yüzyılla birlikte hız kazanan ekonomik, teknik, sosyal ve kültürel değişimlerin yarattığı büyük altüst oluşlara çözüm arayan bir bilim olarak doğdu. 18. Yüzyılda sosyal felsefe olarak başlayan toplum analizleri, 19. Yüzyılda pozitif temele dayanan bir bilim haline geldi. Sosyolojinin isim babası A. Comte'un amacı düzen ve ilerlemeyi eşgüdüm

içerisinde sürdürebilmektir. Sosyolojiyi bilimsel temellere dayanan, akademik bir disiplin haline getiren E. Durkheim'dır. Durkheim, mesleki iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayalı, pozitif bir bilim yaratma amacındaydı. Kıta Avrupası'nda sosyolojiye diğer bir katkı Marksizm'den geldi. Sosyal olguları tarihsel bir bağlamda ve ekonomik temele dayalı olarak analiz eden Marksizm, sosyolojik analizlere sınıf, çatışma, yabancılaşma gibi yeni kavramlar ekledi. Almanya'da ise sosyoloji Alman idealizmi ve fenomenolojinin etkisi altında gelişti. M. Weber'in anlama ve yorumlamaya dayalı sosyoloji anlayışı, anti-Marksist ve aynı zamanda anti-pozitivistti. Bireyi anlam inşa eden, sembol ve değer üreten bir özne olarak ele alan Weberyen yaklaşım din, ideoloji, kültür gibi sembollere odaklandı.

19. yüzyılın sonlarında Amerika'da da sosyoloji bilimi kurumsallaşma aşamasındaydı. Amerikan sosyolojisi ile kıta Avrupa Sosyolojisi arasında amaç, yönelim ve kullanılan yöntemler bakımından derin farklar vardı. H. Spencer'ın işlevselci ve evrimci bakış açısının egemen olduğu Amerikan sosyolojisi tarihsel analiz yerine sorun odaklı ve ampirik çalışmalara yönelmişti. Amerika'da sosyoloji kentleşme göç, gettolaşma, çeteler, ayrımcılık, kadın çalışmaları gibi konulara odaklanmıştı. Chicago kentinin laboratuvar olarak kullanıldığı ilk sosyoloji çalışmaları, şehir mimarisi, kent demografyası, kent bölgeleri üzerine yapılan uygulamalı çalışmalardı. E. Burgess, R. E. Park, A. Small gibi sosyologların başlattığı deneysel ve ampirik çalışmalar Amerika'da sosyolojinin gelişim sürecini hızlandırdı.

Amerika'da sosyal sorunlara odaklanan, uygulamaya dönük bir bilim olarak sosyoloji, II. Dünya Savaşı sonrasında yeni alt disiplinlere ayrılmaya başladı. 1931 yılında L. Wirth'ün "Clinical Sociology" (Klinik Sosyoloji) başlıklı makalesi ile sosyolojik bir disiplin olarak tanımlanan Klinik Sosyoloji zaman içerisinde kurumsallaşmaya başladı. Klinik sosyoloji, sosyolojinin bir alt disiplini olarak birey veya toplum sorunlarına odaklanan bir disiplindi. Bu alanda çalışan psikaytrist, psikolog, sosyal çalışmacılarla eş güdüm içerisinde bireysel sorunları toplumsal sistem ve kültür bağlamında ele almayı amaçlıyordu. Temel amacı bireyin kendi başına çözemediği sorunlara odaklanarak, sosyal rehabilitasyon yoluyla kişilerin, toplumun veya sosyal grupların iyileşme sürecine yardım etmektir. Çok geniş bir bağlama dayanan klinik sosyoloji bağımlılık, işyerinde çatışma, psikiyatrik hastalıkların tedavisi, ırk ve etnik ayrımcılık, savaş ve uluslararası arabuluculuk gibi geniş bir uygulama alanına sahipti.

20. yüzyılın başlarında sosyoloji ile tanışan Türk aydınları, tıpkı kıta Avrupası'ndaki meslektaşları gibi ondan sosyal uyum, ilerleme, toplumsal mühendislik yardımı ile pozitif temele dayalı bir toplum yaratmasını beklemişti. Fransız ve Alman sosyoloji geleneğinin

egemen olduğu Türkiye’de İngiliz sosyolojisinin etkisi altında kalan Le Play’ci sosyolojiye dayalı bazı ampirik çalışmalar yapılırsa da Türk sosyolojisinin kuramsal yönü ağırlıktaydı. Sosyoloji Türkiye’de gelişip fakülte ve enstitülerin sayısı arttıkça yeni sosyoloji alt disiplinleri de ortaya çıkmaya başladı. Kırsal, kent, endüstri, aile, kültür gibi sosyolojik disiplinlere ilave olarak 1990’lardan itibaren tarihsel sosyoloji, etnik çalışmalar, sağlık sosyolojisi, askeri sosyoloji, nüfus ve göç, serbest zaman, çevre sosyolojisi, kadın çalışmaları gibi yeni alanlar eklenmeye başlandı. Bu yeni disiplinlerden biri de ülkemizde daha çok sosyal çalışmacı, sosyal psikolog, psikiyatrist gibi bilim insanlarının ilgilendiği klinik sosyolojidir.

Bu makalenin konusu sosyolojinin bir alt disiplini olan klinik sosyolojidir. Makalede klinik sosyolojinin tanımı, gelişim süreci ve uygulama alanları üzerinde durulmuştur. Klinik sosyolojinin tanımı, kullandığı yöntem ve teknikler, klinik sosyolojinin dünyada ve ülkemizde gelişim süreci, klinik müdahale ve klinik sosyolojinin kullanım alanları analiz edilmiştir. Bu çalışmanın sosyoloji bölümlerinde çok sık sorulan “İyi ama sosyoloji ne işe yarar?” sorusuna bir yanıt olması amaçlanmıştır. Sosyolojinin fildişi kulede bilim üreten, hayata dokunmayan, kuramsal tartışmalara boğulmuş bir alan olmadığı, insan ve sosyal gerçekliği analiz ederek, bu gerçekleri somut vakalara uygulayıp insanı ve toplumu geliştirmenin bir aracı olabileceği klinik sosyoloji disiplini çerçevesinde gösterilmeye çalışılmıştır. Bu alanda Türkçede neredeyse hiç yayın yoktur. Yapılan çalışmalar dolaylı bir makale ve iki etkinlikle sınırlıdır. Amerika dışında Avrupa’da da disiplinin gelişimi henüz emekleme aşamasındadır. Amerika’da yıllardır başarı ile uygulanan, Avrupa’da gelişen bu disiplinin Türkiye’deki sosyologlar için de ilgi çekici olacağı düşünülmektedir.

Klinik Sosyolojinin Konusu

Klinik sosyoloji genel sosyolojinin bir alt dalıdır. Sosyolojik incelemeler genişledikçe ortaya çıkan yeni ilgi alanlarından biridir. Amerika’da 19. Yüzyılın sonundan itibaren uygulanmaya başlanan sosyolojik müdahale, sosyal reform programlarının bir parçası olarak gelişmiştir. Bu alana çok değerli katkısı olanlardan biri Jan Marie Fritz’dir. Fritz’e göre klinik sosyoloji birey ve toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan yaratıcı ve disiplinlerarası bir uzmanlık alanıdır. Hak temelli bir yaklaşım olan klinik analiz ve müdahale tüm insanların asgari refah standardına ulaştırılmasını amaçlar. Klinik sosyologlar sorunları analiz ve ona yönelik müdahalenin bir kombinasyonu yoluyla durum değerlendirmesi yaparak sorunları önleme, azaltma veya ortadan kaldırmayı amaçlar. Klinik analiz koşulları iyileştirmeye ilgili inançların, politikaların veya uygulamaların eleştirel bir değerlendirmesidir

(Firtz ve Rhéaume 2014: 4). Klinik sosyoloji değişim odaklıdır. Birey, toplum ve uluslararası hedeflere odaklanır. Bunu da sosyolojik referans çerçevesi içerisinde yapar. Klinik sosyoloji bir yandan araştırma ile sosyal gerçekliğe nüfuz etmeye çalışırken öbür yandan da iyileştirici planlar hazırlar, bunların uygulamalarını yürütür. Genel sosyolojiden farklı olarak klinik sosyoloji uygulama ve müdahale merkezlidir.

Klinik sosyoloji insanı ve toplumu geliştirmeye odaklanmış bir disiplindir. Sorunları çözmek amacıyla çeşitli müdahale stratejileri kullanır. International Sociological Association (Uluslararası Sosyoloji Derneği)'na göre klinik sosyoloji insanların yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan yaratıcı, hümanist ve disiplinlerarası bir uzmanlık alanıdır. Klinik sosyologlar durum değerlendirme, analiz ve müdahale kombinasyonu yoluyla sorunları önleme, azaltma veya ortadan kaldırmak için danışan (client) sistemleriyle birlikte çalışır (Clinical Sociology 2022)

Klinik sosyoloji isminde geçen klinik kavramı tıp ve medikal süreçlere gönderme yapmaktadır. Fakat Wan – Wan (2020: 37)'a göre uzun zamandır klinik kavramı sadece tıbbi süreçleri ifade etmek için kullanılan bir kavram olmaktan çıkmıştır. Günlük dilde “araba bakım klinikleri”, “hukuki danışma klinikleri” kullanılmaya başlanmıştır. Britanya’da politikacılar yerel sorunları ve talepleri çözmek için seçmenleriyle haftalık veya aylık klinikler gerçekleştirir. Terim sözlüklerde genellikle nesnel ve gerçek gözleme dayalı bir faaliyette bulunmak için kullanılır. Özetle bir sosyolog klinik olarak değerlendirilebilecek ve bazı davranış değişiklikleri hedeflemek amacıyla bir sosyal olguya bilimsel, nesnel, gerçekçi ve analitik biçimde yaklaştığında bir klinisyen olarak kabul edilebilir. Bir aktivitenin klinik olabilmesi için bir sosyal durumu iyileştirme/geliştirmeyi amaçlamış olması gerekir.

Uluslararası Sosyoloji Derneği'nin 2006-2012 yılları arasında başkanlığını yürüten Fransız sosyolog M. Wieviorka (2008: v-vi)'ya göre klinik sosyoloji önemi gittikçe artan bir uzmanlık alanıdır. Güçlü yönlerinden biri bireylere, onların günlük yaşamlarına, tarihlerine, bilgilerine, umutlarına, korkularına odaklanması ve aynı zamanda onlara durumlarını anlama ve değiştirme olanağı sağlamasıdır. Kurt Lewin ile başlayan ve psikanalize derin ilgi duyan psikologların veya sosyal psikologların etkisi altında klinik sosyologların çoğu, kişilerin veya grupların kendi durumlarına dair eleştirel bir anlayış geliştirme kapasitelerini geliştirmeye çalışır. Klinik sosyoloji teori veya analiz ile eylem arasında yakın bir ilişki önerir. Klinik sosyoloji yalnızca sosyal bilimciler arasında değil, aynı zamanda sosyal çalışmacılar,

öğretmenler, psikologlar, danışmanlar ve bireylerle ilgili somut sosyal faaliyetlerde bulunan diğer uzmanlar için de önemli bir disiplindir.

Forsyth ve Schulte (1984: 111)'ye göre ise klinik sosyoloji bireyin yaşadığı toplumda karşı karşıya kaldığı çeşitli sorunlara toplum ve kültür odaklı bir yaklaşımla çözüm bulmayı amaçlayan bir uzmanlık alanıdır. Klinik sosyolog bir değerlendirmeci veya araştırmacıdan çok bir değişim ajanıdır. Sosyolojik bilgisini ve bakış açısını sorunu analiz etme ve soruna müdahale etme yönünde kullanır. Probleme çözüm bulmak için çeşitli stratejiler geliştirir. Danışanlara sorunlarını anlama ve onlarla başa çıkma yollarını gösterir. Klinik sosyoloji bazen bireysel bazen de grup odaklıdır.

Klinik sosyolojinin diğer uygulama ve rehabilitasyon hizmetlerinden en önemli farkı bireyi, sosyal çevresi bağlamında ele almasıdır. Birey içinde yaşadığı toplum, sosyal çevre ve kültürün etkisi altında eylemde bulunur. Sosyal eylemleri, başa çıkma stratejileri çoğu kez toplumda öğrenilmiş rol modelleri veya grup normlarına bağlıdır. Bu nedenle bireyi sosyal çevre, grup veya kültürden bağımsız olarak ele almak sorunun eksik kodlanmasına yol açacaktır. Alkol veya sigara kullanan bir genç büyük ihtimalle akran gruplarının, okul/kolej kültürünün veya ait olduğu sosyal grupların etkisi altındadır. Bir sapma davranışını düzeltmek için bireyin sosyal çevresine ait geliştirmiş olduğu rolleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Klinik sosyolojinin bu yönünü vurgulayan Dunham, "Clinical Sociology: Its Nature and Function" (Klinik Sosyoloji: Doğası ve İşlevi) başlıklı makalesinde klinik sosyolojinin insan kişiliğini ekolojik yapı, tarih, kişilerarası ilişkiler ve kültürel kalıplarla ilişkisi temelinde analiz ettiğini vurgular. Bireyin kişiliği ve davranışları üzerinde sosyal çevrenin büyük etkisi vardır. Klinik sosyoloji en temel anlamıyla, sosyal sürecin insan deneyimi üzerindeki etkisi ve insan deneyiminin sosyal süreç üzerindeki etkisini değerlendirmeye yöneliktir (Dunham 1982: 24).

İçinde yaşadığımız toplumda pek çok sapma (deviant) veya patolojik davranışlar gerçekleşir. Sapma davranışlarını azaltmak, toplumsal sistemi güçlendirmek ve birey/toplumun iyilik halini sürdürmek için pek çok uzmanlık alanı doğmuştur. Bu uzmanlık alanları farklı disiplinler olarak birey veya topluma hizmet etmeye çalışır. Nitekim Freedman (1984: 54)'a göre bugün herkes kendisinin bir klinik sosyolog olduğunu iddia edebilir. Bireysel, grup, aile ve bağımlılık terapistleri, evlilik danışmanları, öğretmenler, gereontologlar, sosyometrisler, hipnotistler, kuruluş ve toplum danışmanları da bu unvanı kullanabilirler. Tüm bu hizmet alanları klinik sosyoloji gibi çalışırlar. Fakat klinik sosyolojiyi diğer disiplinlerden ayıran bazı temel özellikleri vardır. Freedman'a göre klinik sosyoloji, toplumsal grupların ve grup

üyelerinin sosyolojik tanı ve tedavisinde girişilen çeşitli eleştirel uygulamaları içerir. Klinik sürecin üç temel özelliği vardır:

1. Araştırmacının dikkati bir vakaya yani somut bir soruna/kişiye odaklanmıştır.

2. Bir dizi uzmanın birlikte çalışmasını gerektirir.

3. Katılımcıların teorik beklentileri ne olursa olsun klinik uygulamanın öncelikle terapötik bir amacı vardır ve bu nedenle sadece vaka üzerine odaklanma değil aynı zamanda bir uyum ve tedavi programının formüle edilmesini gerektirir.

Freedman'a göre klinik sosyoloji sorunları teşhis etme ve bu sorunlarla başa çıkmak için strateji, samimi ve gerçekçi araştırmaları içeren sosyolojik bir uygulama türüdür. Klinik sosyoloji, değişim için müdahale ve eyleme sosyolojik bir bakış açısı getirir. Danışan birey, grup veya kuruluşlar olabilir. Klinik sosyoloji değişimi kolaylaştırmak için çeşitli teknikler veya yöntemler kullanır. Alan hümanist, bütüncül ve multidisiplinerdir.

Freedman (1984: 55)'a göre klinik sosyoloji; a. Uygulama odaklıdır. b. Vaka çalışmalarına odaklanır. c. Birey, grup, kuruluşlar ve topluluklarla çalışır. d. Teşhis merkezlidir. e. Değişime odaklanır. f. Hümanisttir. g. Bireyin verimliliğini/etkili olmasını engelleyen toplumsal faktörleri anlamaya çalışır. h. Özellikle geniş sosyal eğilimler olmak üzere, işleyişi etkileyen diğer faktörleri göz önünde bulundurmak için danışanın sorunu formüle etmesinin ötesine geçebilir. i. Eleştirel sosyolojik geleneğe dayalı olarak içgörü ve sosyolojik hayal gücünü kullanır. j. Davranış değişikliği ve bireyi geliştirmeyi hedefler.

Klinik sosyolog alternatif teorik bakış açıları geliştirme veya teorik yaklaşımları entegre etme yeteneğine; izleme, dinleme, sorgulama, raporlama ve eleştirel düşünme gibi temel becerilere sahip olmalı ve bu becerilerini katılımlı gözlem, anket, görüşme, belgesel analiz gibi yöntemlerle birlikte kullanabilmelidir (Freedman 1984: 56). Freedman'a göre klinik sosyoloji sahip olduğu sosyolojik imgelemi, insan merkezli ve vaka odaklı bir biçimde kullanır. Sorunu analiz eder ve bir müdahale planı yapar. Danışanın ilgi ve beklentileri doğrultusunda sorunu çözmeye yönelik çaba gösterir. Süreci danışanla birlikte yönetir. Sonuç odaklıdır, bireyin, sosyal grupların veya toplumun gelişme ve ilerlemesine yardım eder. Hedef belirlerken danışanı işin içine katarak, onun kendine yönelik aktif bir bilinç geliştirmesini sağlar.

Klinik sosyoloji, yukarıda sözü edildiği gibi genel sosyolojiden uygulama ve uygulama sürecine verdiği önemle ayrışır. Sosyologlar çoğu kez sosyolojik araştırmalar yoluyla sosyal gerçekliğin farklı alanlarına temas eder. Bazı araştırmalar saha çalışmalarına dayandığı gibi

bazen de spekülâtif, kurgusal bir çerçevede sosyoloji yapılır. Rebach ve Bruhn (2001: 7-8)'a göre sosyoloji teorik çalışmalara gömülmüştür. Oysa klinik sosyoloji insan etkileşimine odaklanır. Klinik sosyologlar için toplum, yaşayan bir laboratuvardır. Dünya küçüldükçe sorunlar artmakta, iç içe geçmektedir. Bu da sorunlara yönelik öngörülebilirliği azaltmaktadır. Sosyoloji bir yandan teorik açıklamalar geliştirirken öbür yandan da bu kuram ve açıklamaları insan etkileşimine, sorunlara uygulamalı ve çözüm önerileri geliştirmelidir (Öztürk vd., 2022: 3). Sosyologlar uygulamaya da odaklanmalıdır. Sosyolojik bilgi salt profesörlerin veya bilgi seçkinlerinin elinde duran bir malzeme olmamalı, insan sorunlarına çözüm üretmek amacıyla kullanılmalıdır. Klinik sosyoloji de sosyolojidir. Klinik sosyologlar, diğer sosyologlar gibi teori geliştirir, kavramsallaştırır ve gözlem yapar, kuramları test eder, araştırma yapar ve toplum hizmetine dahil olurlar. Klinik sosyologlar diğer sosyologların müdahale etmediği konulara müdahil olur, pozitif sosyal değişim ilkesiyle sosyal sisteme aktif katılım sağlar. Bunu yaptıklarında diğer meslektaşları tarafından klinisyen olarak adlandırılır, psikologlar ve sosyal çalışmacılar tarafından terapist olarak görülürler. Gerçekten de bazı klinik sosyologların arbulucu, evlilik ve aile terapisti organizasyon veya yönetim danışmanı, politika uzmanı gibi farklı etiketleri de vardır. Onların bu ilave etiketleri sosyolog kimliğine ve sosyolojik eğilimine olan önemi azaltmaz. Klinik sosyologlar derinlemesine görüşme, odak grup teknikleri, vaka öyküleri, biyografi ve otobiyografi gibi tekniklerden yararlanır. Klinik sosyolog probleme ilk elden dahil olur fakat bu dahil olma durumunun sınırlarının da farkındadır. Problemlerin çoğu kez bir disiplinin bilgi tabanından daha karmaşık olduğunu bildiğinden diğer bilimlerden de yararlanmaya hazırdır. Klinik sosyologlar sosyolojik bilgi ve becerilerini eyleme geçirir, toplum sorunlarına uzman ve vatandaş olarak dahil olurlar.

Klinik sosyoloji uygulamaları Giorgino (2013: 107-108)'ya göre temellerini Weber'in anlama ve yorumlamaya dayalı sosyolojik yaklaşımından alır. Bu yaklaşım doğa bilimleri modelinden farklı olarak insanı ve onun kültürel dünyasını anlama esasına dayanır. Bu yaklaşım II. Dünya Savaşı sonrasında daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Klinik sosyoloji sosyoterapi, sağlığın geliştirilmesi, iletişim müdahaleleri, çatışmalarda arbuluculuk gibi çeşitli alanlarda başarılı sonuçlar üretmiştir. Klinik müdahaleler insanları yaşadıkları sosyal ve kültürel çerçeve aracılığıyla analiz etmesine izin veren bir yaklaşımdır.

Klinik sosyologlar genellikle nitel araştırma yöntemleri ve tanımlayıcı verilere odaklansa da klinik sosyoloji uygulamalarında bir dizi teorik yaklaşım birlikte kullanılır. Bunlar arasında sosyal inşacılık, sembolik etkileşimcilik, psikanaliz, çatışmacı, gömülü, çok disiplinli liberal teoriler gibi. Klinik sosyologlar müdahaleye başlamadan önce (mevcut durumu

değerlendirmek için), müdahale sürecinde (ne olduğunu takip etmek veya muhtemelen değişiklik yapmak için) ve müdahale tamamlandıktan sonra analizlerini sürdürür. Bazı klinik sosyologlar sadece araştırma yapar, bazıları da salt müdahaleye odaklanır. Bunun ikisini de yapan klinik sosyologlar da vardır (Rebach ve Bruhn 2001: 9). Klinik sosyolojinin çalışma alanı çok geniştir. Küçük ve odak gruplar, kuruluşların gelişim süreçleri, sağlık süreçlerinin geliştirilmesi, çatışmalara yönelik müdahaleler veya politik danışmanlık gibi farklı alanları kapsar. Müdahaleler makro, mezzo veya mikro düzeyde olabilir. Bazı klinik uzmanlar kampüste üniversite hocalarıdır. Diğerleri tam zamanlı veya yarı zamanlı danışman, sosyoterapistler, kanaat önderleri (community organizer), sosyal politika yapıcılar, eylem araştırmacıları veya yöneticiler olabilir. Klinik sosyologlar kamu sektöründe (hükümet ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar) hizmet verdiği gibi birey ve topluluklara ve kurumlara da yardımcı olur (Fritz 1989: 4).

Sonuç olarak klinik sosyoloji insanı geliştirmeye ve onun yaşadığı sorunları çözebilme becerisini geliştirmeye odaklanan bir sosyoloji disiplindir. Klinik sosyoloji temel danışmanlık becerilerini geliştirme, danışanlarla birlikte çalışma ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsar. Klinik sosyolog birey, sosyal grup, toplum veya uluslararası bağlamda sorunlara odaklanabilir. Sorun hakkında ayrıntılı bir bilgi edinir, danışanı da işin içerisine katar. Danışanın sosyal çevresi ile olan etkileşim sürecini inceler ve bir müdahale planı hazırlar. Hazırlanan bu müdahale planını uygular, notlar alır. En sonunda da bununla ilgili bir rapor hazırlar. Bu süreç farklı uzmanlık dalları ile birlikte çalışmayı gerektirir. Zaman zaman psikiyatri, sosyal hizmet, psikoloji gibi uzmanlıklardan yardım alır. Bu yönüyle klinik sosyoloji alandaki diğer uzmanlık dallarını tamamlar. Onun odak noktası sosyal çevre, sosyal yapı ve kültürdür. Sorunlu davranış, anomali veya sapma davranışını sosyal sistem çerçevesinde analiz etmeye çalışır. Hümanisttir, insan ve onun var oluşuna büyük değer verir. Her vakanın kendine özgü olduğunu bilir ve ona göre davranır. Anlamaya odaklanır. Nitel araştırma başta olmak üzere çeşitli sosyolojik araştırma yöntem ve tekniklerini kullanır. En önemli dayanağı da sosyoloğun sezgisidir. Bu alanda en çok dikkat edilmesi gereken ise nesnel yönelimden, bilimsellikten uzaklaşmamasıdır. Nitekim bazı danışanlar var olan sorunların örtülmesi veya göz ardı edilmesini isteyebilir. Verileri inceleme, sorunları tanımlama ve onun nedenlerine odaklanmada titizlikle takip edilecek bilimsel yöntem özneliği en aza indirmeye yardımcı olacaktır.

Klinik Sosyolojinin Tarihi

Sosyoloji Fransa’da doğdu. Bu bilim hem sosyal tanıma hem de iyileştirmeyi amaçlıyordu. Bu nedenle klasik sosyologlar bazı çalışmaları ile klinik sosyolojinin öncüleri sayılabilir. Sosyolojinin toplumun iyileştirilmesi için kullanılması fikrinin kökeni A. Comte hatta Tunuslu İbn Haldun’a kadar götürülebilir (Durling 2002: 9). Emile Durkheim’in çalışmaları herhangi bir sosyologdan daha fazla klinik sosyoloji ile ilgilidir. Durkheim işlevselci yaklaşımla modern toplumu bir arada tutabilecek toplumsal güçlerin mesleki iş bölümü ve uzmanlaşma olduğu sonucuna varmıştır. Onun intihar üzerine yaptığı araştırma sosyolojide ilk ampirik çalışmalardan biridir (Durkheim, 2013). Durkheim, sosyolojik bilgiyi bir sosyal sorunu çözme yönünde uygulayan ilk klinik sosyologlardan biri olarak görülebilir. Karl Marks ise toplumsal değişmeyi ekonomik nedenlere dayalı ele almıştır. Tarihsel diyalektiğe dayanan Marksist analiz (Marks ve Engels 2011: 39) sosyolojide sınıf çatışması, ayrımcılık, eşitsizlik, devlet/iktidar gibi kavramların analiz edilmesinde kullanılmıştır. Marks modern hayatın meydana getirdiği sorunlara değinmiş tek bir işte uzmanlaşmaya dayanan kapitalist üretim biçimi ve hayatın maddileşmesinin bireyde yarattığı yabancılaşma duygusuna odaklanmıştır. Ayrıca eşitsizlik, sömürü, ayrımcılık gibi sorunları inceleyerek sosyal sorunların tespit ve çözümünde önemli bir teorik temel sağlamıştır. Alman sosyolog M. Weber kültüre odaklanarak, insan eylemlerinin altında yatan semboller ve kültürel sistemi analiz etmeye çalışmıştır. Weber, ideal tipler yoluyla din, sosyal yapı ve kültür analizleri yapmıştır. Onun klinik sosyolojiye en büyük katkısı insan eylemlerinin anlamı ve onun altında yatan kültürel sistem ve sembollerini incelemesi olmuştur.

Sosyoloji kıta Avrupa’ında Comte, Durkheim, Marks ve Weber bağlamında spekülasyon yönü güçlü iken Amerika’da bambaşka bir yol izlemiştir. Amerika’da ilk sosyologların çoğu, toplumun karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm bulma, sosyal gerilimi azaltma amacındaydı. Aslında onlar birer “akademik-pratisyenler”di. Amerika’da sosyoloji 1800’lerin sonu ve 1900’lerin başında ekonomik bunalım, demokrasi eksikliği, sosyal eşitsizlik gibi konulara odaklanmıştı. Bu dönemde Amerika’da kapitalist bir ekonomi doğmaya başlamıştı. Bunun sonucu olarak da artan bir kırsal ve kent yoksulluğu vardı, ekonomik güvene ihtiyaç duyuluyordu. Kadınlar hala oy kullanma hakkına sahip değildi ve ırk ayrımcılığı yaygın bir uygulamaydı.

Amerika 1800’lerin ikinci yarısından itibaren hızlı bir ekonomik dönüşüm sürecine girmişti. Kuzey Amerika’nın iç savaşı kazanıp köleliğin yasaklanmasıyla kapitalist üretim, köleci güney ekonomisini mağlup etmişti. Fakat hala önemli sorunlar yaşanıyordu. Ciddi bir

toplumsal reforma ihtiyaç duyuluyordu. Irk ayrımcılığı sürüyordu. Hızlı göç alan Amerikan şehirleri yeni gettolar ürettiyordu. Fritz (1989: 73-75)'e göre 1920'den önce Amerika'da sosyologların çoğu taşralı ve dini köklerden geliyordu ve teoloji okumuşlardı, etik konular ve sosyal reformlarla ilgiliydiler. Başta Chicago Okulu olmak üzere sosyolojik düşüncenin önde gelen isimleri H. Spencer'in sosyal evrimci görüşlerini reddederek Comte'un ilerlemenin rasyonel bir temele sahip olduğu ve bunun rasyonel müdahalelerle hızlanabileceği düşüncesini paylaşıyordu. Amerika'da sosyoloji öncelikli olarak sosyal gelişme, sosyal iyileştirme konularına odaklanmıştı. Chicago Üniversitesi Sosyoloji Lisansüstü Bölüm Başkanı, The American Journal of Sociology (Amerikan Sosyoloji Dergisi)'nin ve American Sociological Society (Amerikan Sosyoloji Derneği)'nin kurucu editörü olan A. Small (1854–1926) 1896 yılında yayınlamış olduğu “Scholarship and Social Agitation” (Öğrenme ve Sosyal Sorunlar) başlıklı makalesinde sosyolojinin amacını “toplumun iyileştirilmesine yönelik pratik bir uygulama” olarak belirlemiştir. Sosyoloji bu dönemde bilmenin sağlayacağı yarara odaklanmıştı. Amerikan Sosyoloji Derneği'nin ilk başkanı olan L. Ward (1841-1913) 1906 yılında “Applied Sociology: A Treatise on the Conscious Improvement of Society by Society” (Uygulamalı Sosyoloji: Toplumun Toplum Tarafından Bilinçli Gelişimi Üzerine Bir İnceleme) başlıklı bir kitap yayınlamıştı. Darling (2002: 9)'e göre Amerika'da erken dönemde sosyolojinin temel yaklaşımlarından biri “melioristic intervention” (daha iyi olana aracılık etme)'ydi. Bu yaklaşım sosyolojik bilgilerin sosyal reformları geliştirmek için kullanılmasıydı. Bazı sosyologlar bu görüşe karşı çıkmıştı. Onlara göre sosyoloji sadece akademik bir disiplin olarak kalmalı, sosyologlar görüşlerini hükümete empoze etmekten uzak durmalıydı. Bununla birlikte uygulamalı sosyoloji Amerikan sosyolojisinde varlığını sürdürmeye devam etti. Zaman içerisinde uygulamalı sosyoloji terimi, toplumu iyileştirmek için araştırma yapan sosyologların çalışmalarını tanımlamak için kullanılmaya başlandı. Başka bir sosyolog grubu ise insanların yaşamlarına bireysel, grup veya toplumsal düzeyde müdahale etmek için teori ve araştırmayı birlikte kullanmaya başladı. Bu ikinci grup sosyologlara klinik sosyologlar denildi. Klinik sosyoloji sosyolojinin perspektifleri, teorisi ve yöntemlerinde kök salan aktif müdahale stratejileri olan bir bilimdi.

1914 yılından itibaren Amerika'da sosyoloji yaklaşımında önemli değişiklikler görülmeye başlanmıştı. Teoloji okumuş ve taşra kökenli ilk akademisyen kuşağı reformistti. Sosyolojik verileri toplumsal reform politikaları için kullanma amacındaydı. Bu dönem sosyologların en büyük ütopyası insanın toplumsal yaşamını daha iyi anlayacak ve onu kontrol edebilecek yöntemler geliştirmektir. Savaşı takip eden on yılda başta Chicago Üniversitesi

Sosyoloji Bölümü olmak üzere yeni bir sosyoloji anlayışı gelişmeye başladı. Chicago Üniversitesi'nden A. Small, E. Park ve E. W. Burgess bu yeni sosyoloji anlayışının temsilcileriydi. Small, öğrencilerinin ilerleme düzeyini belgelemelerini talep ediyordu. Öğrencilerini daha titiz araştırma yapma, sonuçları netleştirmeye ve toplum tarihine ilişkin incelemelere yönlendirerek geçerli sonuçlara ulaşmalarını teşvik ediyordu. Park ve Burgess da deneysel çalışmalarla pek çok öğrencinin yetişmesine katkıda bulunmuştu. Öğrencilerini sorunların çözümü için yeterli ve geçerli bir metodoloji geliştirmenin gerekliliğine inandırmıştı. Chicago Okulu bireyin davranışlarını sosyal yönleriyle- birey ve grubun bir parçası olan tutumlar, toplumun bireyin davranışı üzerindeki etkisi, grubun eylemleri üzerinde bireylerin etkisi, etkileşim mekanizmaları gibi- ele almaya çalışıyordu. Sosyoloji ve psikoloji arasındaki bu sınır alanında pek çok araştırma yapıldı. Bu alanda çalışan birçok sosyolog, grup ve birey ilişkisine ait kavram ve hipotezlerin test edilebileceği, değiştirilebileceği ve doğrulanabileceği klinik sonuçlara ulaşma ihtiyacı hissetti. Ayrıca birçok sosyolog bireyin toplumsal yaşama yeniden uyum sağlamasında sosyolojinin önemli katkıları olduğunu anladı (Zorbaugh 1939: 344-347).

Sosyoloji Amerika'da uygulama, sosyal reform programları, ampirik ve deneysel çalışmalara ağırlık veren bir disiplin olarak gelişmişti. Amerika'da Chicago Okulu sosyologlarının öncülük ettiği deneysel çalışmalarla çok önemli verilere ulaşılmıştı. Var olan sorunları analiz ve sorunların ardından yatan nedenleri bulma noktasında elde edilen sonuçlar klinik sosyolojinin gelişmesine de olanak sağlamıştı. Klinik sosyolojiden henüz söz edilmediği dönemlerde İngiltere, Amerika gibi ülkelerde araştırma ile iyileştirmeyi bütünleştiren ilk çalışmalar yapılmaya başlanmıştı. Bu isimler arasında B. Webb ve kocası S. Webb vardır. B. Webb'in eğitimi ve iş deneyimi onun klinik sosyolog olarak nitelenmesini sağlıyordu. B. Webb'in çalışmalarında H. Spencer'ın öğrencisi olmanın etkileri olmuştu. O, Spencer sayesinde olguları araştırmak ve bunların toplum, insan ve hayvan davranışlarıyla ilişkilerini keşfetmek konusunda önemli başarılar göstermişti. Webb çifti London School of Economics ve Political Science (Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu)'ın kurulmasına öncülük etmişti. Webb profesyonel bir sosyolog değildi. Bu dönemde zengin ve varlıklı kesimler serbest zamanlarında kendi paralarıyla araştırmalar yapıyordu (Fritz 1991: 11). Aynı zamanda armatör olan C. Booth bir sosyal bilimci olarak sosyal koşulların bilimsel incelemesini yapan yetenekli bir iş insanıydı. Booth, İngiltere'de yoksulluk üzerine sosyal çalışmalar ve araştırmalar yapmış ve bu çalışmalarının sonuçlarını 1899 ve 1903 yılları arasında 17 cilt olarak yayınlamıştı. Chicago Üniversitesi'nde G. H. Mead (1863-1931) ve W. I. Thomas (1863-1947), klinik

sosyoloji tarihinin bir parçası olarak çalıştılar. Mead, 1894'te Chicago Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne atandı ve 1931'de ölümüne kadar orada kaldı. Mead, 1910 yılında Chicago'da 40.000 hazır giyim işçisi greve gittiğinde eylemin nedenleri, işçilerin şikayetleri ve çalışma koşullarını araştıran bir yurttaş komitesine başkanlık etmişti. Mead, kadın eğitiminin de destekçilerindendi. Kadınların eşit oy hakkı için konuşmalar yapmış ve yürüyüşlere katılmıştı. W. I. Thomas, Chicago Üniversitesi tarafından verilen ilk doktoralardan birini aldı ve 1918'e kadar orada sosyoloji bölümünde ders verdi. Amerikan Sosyoloji Derneği'nin Başkanı olan Thomas, Amerikan sosyolojisi üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Polonya köylülerini inceleyen akademik çalışmasında bilimin günlük hayata uygulanmasının gerekliliğini ele almıştı (Fritz 1989: 76-78).

Chicago Üniversitesi'nde sosyoloji bölümü kurulmadan üç yıl önce 1989'da J. Addams ve Ellen Starr "Hull House" (Hull Sosyal Yardım Merkezi)'ni kurdular. Hull House'un pek çok amacı vardı. Burada işçi hareketi, ulusal tüketici birliği ve genel oy hakkı gibi alanlarda çalışma yapılması planlanmıştı. 1892-1920 yılları arasında ABD'de sosyolojinin kuruluş yıllarında J. Addams önde gelen kadın sosyologlardan biriydi. J. Adams'ın Chicago şehrinin önemli sorunları olan fabrika denetimi, çocuk işçiliği, sosyal yardım prosedürlerindeki iyileştirmeler, işçi sendikalarının tanınması, zorunlu eğitim ve iş uyuşmazlıklarında hakem atanması gibi sosyal sorunlara katkı sağlaması onun ulusal çapta tanınmasının sağladığı (Fritz 1989: 78-80).

Bu çalışmalar klinik sosyolojinin henüz adından söz edilmediği dönemlerde gerçekleştirilmişti. Çeşitli programlar ve akademik çalışmalarla sosyal sorunların çözümüne ilişkin başarılı müdahale çalışmaları yapılmıştı. Amerika'da klinik sosyoloji ismini ilk defa kullanan Milton C. Winternitz'tur. Fritz ve Rhéaume (2014: 1-4)'ye göre 1929 gibi erken bir tarihte Winternitz, Yale tıp fakültesinde bir klinik sosyoloji bölümü kurmayı planlamıştı. 1931 yılında klinik sosyoloji adı L. Wirth'ün bir makalesinde kullanıldı. L. Wirth'in "Klinik Sosyoloji" (Clinical Sociology) başlıklı makalesi, dönemin en prestijli sosyoloji dergisi Amerikan Sosyoloji Dergisi'nde yayımlandı. Çocuk rehberliği kliniklerinde çalışan sosyologlar hakkında yazan Wirth, makalesinde klinik sosyolojiyi şöyle tanımlamıştı: "Sosyoloji biliminin bazı problemleriyle karşı karşıya kalan kişilerin anlaşılması ve tedavi edilmesine katkıda bulunabilecek içgörü, yaklaşım ve teknikler" (Wirth 1931). Ona göre klinik sosyoloji bireyi izole edilmiş bir biçimde ele almak yerine onu geniş bir sosyal sistem ve kültür bağlamında ele alır. Kişi bir dizi rolün bir parçası olarak algılanır.

1934 yılında, Illinois Eyalet Hapishanesi sınıflandırma kurulu üyesi ve sosyolog S. Alinsky Amerikan Hapishaneleri Birliği'nin Altmış Dördüncü Yıllık Kongresi Bildirilerinde "Klinik Kriminolojide Sosyolojik Bir Teknik" adlı bir makale yayınladı. Bu makalede hapishanede mahkumlarla görüşmek amacıyla geliştirdiği görüşme tekniğini tanıttı (Rebach ve Bruhn 2001a: 1-6). 1941 yılında W. W. Argow'un "Sosyolojinin Pratik Uygulaması" adlı makalesi "Amerikan Sosyolojik İnceleme" (American Sociological Review)'de yayınlandı. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk klinik sosyoloji dersi, Chicago Üniversitesi'nde E. Burgess tarafından verildi. 1928'de başlayan bur dersler 1931'den sonra düzenli derslere dönüştü. Tulane Üniversitesi kursu, öğrencilere davranış sorunları ve sosyal terapi hakkında bilgi edinme fırsatı vermek için tasarlanmıştı. H. W. Zorbaugh ve A. Conklin tarafından verilen klinik uygulama semineri, öğretmenlere, eğitim danışmanlarına, klinisyenlere, sosyal hizmet uzmanlarına ve okul rehberlik yöneticilerine okullardaki davranış sorunlarıyla başa çıkmak amacıyla tasarlanmıştı.

II. Dünya Savaşı sonrasında diğer uzmanlık alanları gibi klinik sosyolojinin gelişimi de hızlanmıştı. Alana ilişkin yayınlarda ciddi bir artış gözlenmişti. Fritz (1991: 15)'e göre Lee, 1945 yılında "Propaganda Analizi: Klinik Bir Özet" ve 1955 tarihli "Toplumun Klinik Araştırması" başlıklı iki makale yayınladı. 1956'da A. Gouldner'ın "Uygulamalı Sosyal Bilimlerde Keşifler" adlı kitabı yayınlandı. 1957'de M. Kargman'ın "Sosyal Sistem Kuramının Evlilik Danışmanlığında Klinik Kullanımı" adlı makalesi Marriage and Family Living (Evlilik ve Aile Yaşamı) dergisinin ağustos sayısında yayımlandı. Aralık 1957'de J. Schellenberg, Amerikan Sosyolojik İnceleme dergisinde "Genel Sosyoloji Bölümleri" adlı makalesinde klinik sosyoloji konusunu tartıştı. 1963'te J. Taylor ve W. Carton'un Sociological Inquiry (Sosyolojik Araştırma) dergisinde "Klinik Sosyolojide Yorumlama Sorunları" başlıklı makalesini yayınladı. Yazarlar, kuruluşlara danışman olarak çalışan klinik sosyoloğun karşılaştığı sorunlarla ilgilendi. 1964'te M. Clinard'ın "Anomi ve Sapkın Davranış" adlı kitabı çıktı. H. W. Dunham bu kitap için anomi ve mental bozukluk üzerine bir bölüm yazmıştı ve bu bölümün bir bölümü "Klinik Sosyoloji ve Kişilik Hassasiyeti" idi. 1978'de H. Gardner, Human Behavior (İnsan Davranışı) dergisinde klinik sosyoloji hakkında bir makale yayınladı ve 1979'da American Behavioral Scientist (Amerikalı Davranış Bilimcisi)'in özel bir sayısı klinik sosyolojiye ayrıldı. B. Glassner ve J. Freedman'ın "Klinik Sosyoloji" kitabı da aynı yıl yayınlandı.

Clinical Sociology Review (Klinik Sosyoloji Dergisi) 1982 yılında çıkmaya başladı. 1989 yılına kadar yayın hayatını sürdüren dergi, Klinik Sosyoloji Derneği'nin yayın organıydı

ve Sosyolojik Uygulama Derneği'nin himayesinde, yılda bir sayı olarak yayınlanmıştı. Dergi 16 sayı çıktı. Dergide teori, bulgu ve yöntemlerin klinik uygulamalarıyla ilgili bireysel, küçük grup ve sosyal sistem düzeyinde yapılan çalışmalara yer verilmişti (Clinical Sociology Review 2022).

Klinik sosyoloji Amerika'da yayın, müdahale ve sertifikasyon alanında önemli mesafeler kat etmiştir. Klinik ve uygulamalı sosyoloji programları düzenlenmiş, akredite komisyonlar kurulmuştur. Bugün Amerika dışında bir dizi farklı ülke (Örneğin Fransa, Kanada, İtalya, Güney Afrika, İspanya ve Uruguay gibi) klinik sosyoloji çalışmalarına akredite olmuştur. Bu uzmanlar dünyada araştırma, yayın ve müdahale programları ile sosyal adalet, hümanizm ve haklar konusunda merkezi bir ilgiye sahiptir.

Amerika'da akademik bir disiplin olarak yaklaşık 90 yıllık bir geçmişi olan klinik sosyoloji disiplini Avrupa'da 1980'lerden sonra sosyoloji bölümlerinde yer almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında askeri sosyoloji, sağlık sosyolojisi, ırk ve etnisite, suç ve toplumsal sapma, feminizm ve kadın çalışmaları, küreselleşme ve postmodernite, çevre sosyolojisi, hayvan sosyolojisi gibi yeni disiplinler oluşmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonunda üniversitelerde açılan yeni programlar, araştırmalara tahsis edilen bütçe ödeneklerinin artması ile sosyolojik araştırmalarda artış gözlenmiştir. Suç ve adalet, aile çalışmaları ve terapi gibi yeni uzmanlık alanları gelişmiştir.

Avrupa'da klinik sosyolojinin akademik bir disiplin olarak tartışılması 1980 sonrasına denk gelmektedir. Her ülkenin farklı sosyolojik gelenekleri, farklı gereksinimleri de bu ülkelerde klinik sosyolojinin farklı bir gelişme süreci takip etmesine neden olmuştur. Gaulejac (2008: 54)'a göre klinik sosyoloji Fransa'da 1980'lerde ortaya çıkmıştır. İlk defa Paris Diderot Üniversitesi'nde ele alınmıştır. 1988 yılında Cenevre'de 1988 Yılında Cenevre'de R. Sévigny, G. Houle, E. Enriquez ve Gaulejac'ın katılımıyla "Association Internationale des Sociologes de Langue Française"- AISLF (Uluslararası Fransız Dili Sosyologları Birliği) bünyesinde bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu üyeler 1992 yılında Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA) bünyesinde daimi bir araştırma komitesi kurmuştur. Fransa'da düzenlenen ilk klinik sosyoloji konferansı aynı yıl Paris Diderot Üniversitesi'nde yapılmıştır. AISLF ve ISA araştırma komiteleri tarafından ortaklaşa desteklenen bu konferans, on beş ülkeden 150'den fazla araştırmacıyı bir araya getirmiştir. 1999 yılında ise Paris'te "Institut International de Sociologie Clinique" (Uluslararası Klinik Sosyoloji Enstitüsü) ve 2004 yılında "Association Française de Sociologie" (Fransız Sosyoloji Derneği) bünyesinde bir komite oluşturulmuştur.

İtalya’da ise Gargano (2008: 154-155)’ya göre Bologna Üniversitesi siyaset bilimi profesörü olan L. Benvenuti klinik sosyolojinin öncülerindendir. Benvenuti 1990’larda İtalyan Sosyoterapi Derneği’ni kurmuştur. Benvenuti sosyoterapi yöntemini klinik olaylara uygulamaya çalışmıştır. 1990’lardan itibaren İtalyan sosyal bilimciler, Amerika’daki gibi pratik, hümanist, sosyolojik bir uzmanlı alanı olan klinik sosyolojiye ilgi duymaya başlamıştır. Bu isimler arasında Benvenuti’nin yanı sıra, M. Tosi, F. M. Battisti ve M. Corsale gibi sosyologlar sayılabilir. 2002 yılında İtalyan Klinik Sosyoloji Derneği kurmak için bir girişim başlatılmıştır. Buradaki amaç teorik bilginin yanı sıra sosyolojik hizmetleri geliştirmektir. 2003 yılında “Association of Italian Sociological Professionals” (İtalyan Profesyoneller Sosyoloji Derneği) kuruldu. Başkan L. Luison’un amacı, sosyologların mesleki yeterliliklerini hem siyasi hem de kültürel düzeyde belgelemektir. 2004 yılında ise “Federation of the Italian Sociological Association” (İtalya Sosyoloji Derneği Federasyonu)’nu kuruldu. Federasyon, farklı müdahale alanlarında sosyologların çalışmalarını teşvik etmeyi amaçlayan yeni bir siyasi ve kültürel rota belirlemiştir. İtalya klinik sosyolojide uluslararası konferanslara ev sahipliği yaptı. 2005 yılında, uluslararası uygulayıcıların yanı sıra üç derneğin de katkılarıyla ilk yüksek lisans programı açılmıştır.

Almanya’da ise klinik sosyoloji adına akademik yayınlarda rastlanmamıştır. Medikal sosyoloji, bu alanı da içine alacak şekilde kullanılmaktadır. “The German Society of Medical Sociology” (Alman Medikal Sosyoloji Topluluğu) 1972 yılında kurulmuştur. Dernek, alanla ilgili çalışma ve yayınları desteklemeyi amaçlamaktadır (GSMS-2022). Medikal sosyoloji halk sağlığı, sağlık politikaları, sağlıkla toplum arasındaki etkileşimi incelemektedir.

Türkiye’de klinik sosyoloji adı son 10 yıllık süreçte tanınır olmaya başlamıştır. Türk sosyolojisi kurulduğu günden bu yana kıta Avrupa sosyolojisi gibi kuramsal çalışmalara ağırlık vermiştir. Ziya Gökalp dünyanın ikinci sosyoloji kürsüsünü İstanbul’da kurmuştur. Durkheim’cı bir sosyoloji izleyen Gökalp’in çalışmaları bir ulus inşası yanında korporatist bir toplum hedeflemiştir (Parla 1993). İngiliz aile sistemini model alan Le Play sosyolojisinin ülkemizdeki takipçisi olan Sabahattin Bey, “teşebbüsü şahsi” (bireysel girişim) ve “ademi merkeziyet” (yerinden yönetim) fikri ile ayrı bir sosyoloji geleneği yaratmıştır. Uygulamalı çalışmalara önem veren Sabahattin Bey’in takipçilerinden M. Ali Şevki ilk köy monografisini gerçekleştirmiştir. Kurna Köyü monografisi Türkiye’de ilk uygulamalı çalışmadır (Sevündük 1968).

Türkiye’de saha araştırmaları son 50 yıl içerisinde önemli artış göstermiş, sosyoloji bölümleri çeşitli alt disiplinlere ayrılmıştır. Bu yeni disiplinler içerisinde klinik sosyoloji henüz emekleme aşamasındadır. Hatta neredeyse adı hiç anılmamaktadır. Alanyazında klinik sosyolojinin uygulama yöntemlerinden sosyoterapi üzerine bir makaleye rastlanmıştır. İnternette yapılan araştırmada ise iki niversitenin sosyoloji bölümünün etkinliğinde klinik sosyolojiden söz edilmiştir. Yüksek ğretim Kurulu (YÖK) tez sayfasında da klinik sosyoloji ile ilgili herhangi bir teze rastlanmamıştır. Klinik sosyoloji ile ilgili haberlerden ilki Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nün 7-9 Kasım 2017 tarihinde Fransa’da klinik sosyolojinin gelişiminde önemli bir isim olan Vincent de Gaulejac’ın sosyoloji ğrencilerine “Klinik Sosyolojiye Giriş” başlıklı bir sunum yapacağı belirtilmiştir (Klinik Sosyoloji ve Vincent de Gaulejac ile Buluşma 2022)

İkinci bir haber ise Acıbadem Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nn “Klinik Sosyoloji Ağı” (Rseau International de Sociologie Clinique - RISC) katılımıyla “Klinik Sosyoloji İçin Bir Giriş: Epistemolojik ve Metodolojik Temeller” başlıklı seminerin 28 Kasım2019 tarihinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Bölüm sayfasında yer aldığına göre RISC yesi ve sosyal psikolog İlal İncioğlu ve sosyoloji bölümü asistanlarından Metin Cevizci’nin klinik sosyoloji yaklaşımı, kuramsal arka planı ve metodolojik ilkeleri hakkında bilgi verdikleri belirtilmiştir (Sosyoloji Bölümü Semineri: Klinik Sosyoloji için Bir Giriş: Epistemolojik ve Metodolojik Temeller 2022)

Klinik sosyolojinin kullanmış olduğu tekniklerden sosyoterapi üzerine bir inceleme 2015 yılında Akman tarafından yayınlanmıştır. Akman (2015: 3-11) “ağdaş Sosyo-Psikolojik Sorunlara Bir Yanıt Olarak Sosyoterapi” başlıklı makalesinde günümüzde bireylerin yaşadığı sorunların derinleştiğini, gerçekliğin yerini sanal gerçekliklerin aldığını belirtmiş, dijital toplumda bireyin kendini daha fazla çaresiz hissettiğini söylemiştir. Yaşanan bu sorunlara alternatif bazı yaklaşımların gündeme geldiğini belirten Akman’a göre bunlardan biri de sosyoterapi tekniğidir. Ona göre sosyoterapi var olan tedavi ve sağaltım tekniklerine bir alternatif değil tam aksine onlarla aynı zemini paylaşan, sosyolojinin uygulamaya dönük veçhesi, terapötik bir yaklaşımdır. Yazar Amerika’da çok gelişmiş bir alan olan klinik sosyolojinin ülkemizde yeterli akademik ilgiyi görmediğini, ülkemizde halen sosyolojinin bir toplum mühendisliği olarak algılandığını belirterek, sosyoterapi alanında sosyologların geniş ve bakir bir alanla karşı karşıya olduğunu ifade etmiştir. Akman’a göre sosyoterapinin amacı bireyin sosyal yaşamda karşılaştığı zorlanma, engellenme ve sorunların zmne yardımcı olmaktır. Ona göre sosyoterapi ile psikoterapi arasında bazı farklar vardır. Sosyoterapi bireyin

sosyal durumu, bireyin sosyal sistemle etkileşimi üzerinde dururken psikoterapi bireyin kişisel sistemiyle ilgilidir. Sosyoterapinin ana eksenini bireyden gruba doğrudur. Akman Amerika başta olmak üzere bazı sosyoterapi gruplarının gösterdiği başarılı sonuçlardan söz etmiştir.

Klinik Sosyolojide Müdahale ve Klinik Sosyolojinin Kullanım Alanları

Klinik sosyoloji sorun odaklı, birey, grup veya toplumun iyilik halini güçlendirmeyi amaçlayan bir disiplindir. Kullanım alanı son derece geniştir. Bazen bireysel danışmanlık, küçük grup terapileri, mahalle veya kent yaşamını iyileştirme, örgütsel müdahale olabileceği gibi sosyal politika geliştirme, iç savaşta arabulucuk gibi daha geniş bir alanda hizmet görebilir. Dunham (1982: 31)'a göre klinik sosyolojinin ana kullanım alanı sorunlu insanlardır. Klinik sosyoloji insan deneyimiyle iç içe geçmiş kültürel ortamın rol gerilimi, rol marjinalliği, statü tutarsızlığı, grup çatışması, alt kültürlerle katılım, yetersiz sosyalleşme ile olan ilgisini göstermeye çalışır. Bu sosyal faktörlerin bir veya daha fazlasının ne ölçüde var olduğu ve mevcut tutum ve davranışlarla ilişkisini açıklamaya çalışır. Bu bulgular doğrultusunda sorunlu davranışları azaltma, değiştirme ve kontrol etmek için ihtiyaç duyulan sosyal terapi türünü belirler. Sorunun kaynağında fiziksel, psikolojik veya sosyolojik nedenlerin mi yattığına dayalı olarak bir müdahale planı hazırlar.

Klinik sosyoloji bir danışmanlık süreci, bir müdahale ve eylem planına dayanır. Bu eylem planı Fritz (1989: 7)'e göre R. Lippitt ve meslektaşları 1958'de ana hatlarıyla farklı aşamalara ayırmıştır. Bu aşamalar temel olarak sorunun belirlenmesi, değişim ve müdahale gerektiren süreçlerin tanımlanması, değişim uygulamaları, değişimin sonuçlarının değerlendirilmesini içerir. Dinamik bir süreç olan danışanla kurulan hizmet modeli soruna göre değişkenlik gösterebilir. Darling (2002: 8-11)'e göre danışma süreci uzmanın danışanın sosyoekonomik ve kültürel yapısı hakkında bilgi edinme süreci ile başlar. Bu öğrenme süreci danışanın kaynakları, endişeleri ve önceliklerinin belirlenmesine yardım eder. Tanımlama adı verilen ikinci aşama bir müdahale planının hazırlanmasıdır. Müdahale planı istenilen sonuca ulaşmayı sağlayacak bir dizi eylem içerir. Müdahale planının amacı danışanın fırsat yapısını geliştirmektir. Müdahale planı çoğu kez mikro düzeydedir. Fakat bazı durumlarda mezo düzeyde müdahale de gerekebilir. Müdahalede makro düzey genellikle sosyal yapılar, koşullar, politik örgütlenmeleri kapsar. Üçüncü aşama ise müdahalenin değerlendirilmesi sürecidir. Süreç döngüsel ve başladığı yerde yani müşterinin fırsat yapısıyla biter. Bu aşamalar seçim, süreç, sonuç ve takip olarak da adlandırılabilir.

Darling (2002: 4) “Ortaklık Modeli” (Partnership Model) adını verdiği makalesinde müdahale planının salt danışanın belirlediği bir süreç olmadığını, son yıllarda danışanın da işin içine katılarak, onu aktif hale getiren yaklaşımların önem kazandığını belirtmiştir. Bu modelde uzmanlar, danışanların bekledikleri sonuçlara ulaşmalarına, uygun araçlara erişimlerine ve fırsat yapılarına kaynaklar ekleyerek durumlarını değiştirmelerine yardım eder. Uzmanın kendi kişisel bakış açısını danışana dayatmasını reddeder.

Rebeach (2001 b: 15-17) müdahale planının öncelikle temel amacını saptamıştır. Ona göre müdahale, belirli bir sosyal sorunu incelemek için belirli bir sosyal sisteme dahil olma ve onlarla etkileşim kurma amacıyla yapılan bir etkinliktir. Uzmanlar sosyolojik bakış açıları, beceri ve bilgileriyle süreçte aktif rol oynar. Müdahale sürecinde klinik sosyologlar etkileşimci, işlevselci, sosyal inşacı veya çatışmacı yaklaşımları kullanabilir. Bazı durumlarda sosyolog eklektik bir tutum gösterir ve farklı yaklaşımları birlikte kullanır. Sorun odaklı bir yaklaşım gösteren klinik sosyoloji için önemli olan teorinin beklenen sonucu sağlayıp sağlamadığıdır. Kuram ampirik sorunları netleştirmeye yardım eder, ancak müdahale için önemli olan istenilen değişikliğin gerçekleşmesidir. Bu nedenle klinik sosyologlar belirli bir sosyal kuram veya yaklaşıma bağlı kalmak yerine sonuç odaklı bir yol izlerler. Aynı sorun farklı danışanlar için farklı bağlamlar yaratabilir ve bu nedenle de farklı biçimlerde ele alınabilir. Ona göre klinik bir müdahale sürecinin birleştirici ilkeleri şunlardır: a) Problemler sosyal problemler olarak tanımlanır. b) Müdahale için bilimsel yöntemlerden yararlanır. c) Sosyoloji bilgi ve beceri yol gösterir. d) Hümanist değerler uygulamaya rehberlik eder.

Fritz (1989: 7)’e göre müdahale sürecinde dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler vardır. Bunlar; hak temeline dayalı bir etik çerçeve, kapsayıcılık pratiği (practicing inclusiveness), insanlara çıkar ve fırsat sağlamaya çalışmak, farklı çözüm yolları ve alternatif bakış açılarının tanınmasını teşvik etmek, değişim sürecinde danışana destek olmak, danışanın kendini gerçekleştirmesini cesaretlendirmek, süreci yönetmek için gerekli bilgiye sahip olmak ve ilave bilgilere nasıl ulaşacağını bilmek, uzun erimli bir perspektife sahip olmak gibi. Rebeach (2001 b: 22-24)’a göre klinik sosyoloji hümanizm odaklıdır. Her insanın bağımsız bir varoluşa sahip olduğunu kabul eder. İnsanlar kendi sosyal çevreleri ile sorun yaşamaktadır. Bu sorunlara verdikleri tepkiler onları bir kısır döngü içerisine hapsedmiştir. Kendi kaynakları ile bir çözüm üretemeyen bu insanların profesyonel yardıma ihtiyaçları vardır. Klinik sosyologlar onların yeni strateji ve yeni eylemler geliştirmesine yardım eder. Bütün bu süreç klinik sosyolog ile danışan arasında karşılıklı iş birliği ile gerçekleştirilir. Müdahale süreci danışanın kişilik haklarına saygı ile başlar. Onun kararları ve mücadele etme gücüne inanç duyar. Danışanlara

uygun çözümler sunulursa bu yeni duruma bağlı olarak kendi gerçekliklerini yeniden inşa edebileceklerine olan inanca dayanır. Müdahale süreci danışanın maddi ve manevi sömürüsüne karşıdır. Danışana “zarar vermeme” ilkesini etik olarak baz alır. Danışanı etiklemeden uzak durma, onunla herhangi bir ilişkiye girmeme, ticari faaliyetten uzak durma ve sırlarını paylaşmama gibi etik değerlere dayanır. Gizlilik, mahremiyete saygı, olası riskler konusunda bilgilendirme ve bu riskleri en aza indirme klinik sosyoloğun uyması gereken etik değerlerdendir.

Rebeach (2001b: 21)’a göre klinik müdahale ideografiktir. Her sorunun kendine özgü ve eşsiz olduğu varsayımına dayanır. Fakat bunu yaparken de bilimsel yöntemleri kullanmaktan vazgeçmez. Kullanılan bilimsel yöntem, nomotetik bir yöntemden farklar taşır. İlk aşama dikkatli bir gözlemdir. Müdahaleye başlamadan önce klinik sosyolog problem hakkında net bir anlayış geliştirmelidir. İkinci aşamada veriler formüle edilir, belirli kavramlar etrafında sınıflandırılır. Bunu takip eden teori inşasıdır. Olaylara neden olan sebepler için mantıklı bir hipotez geliştirilir. Müdahale planı daha sonra test edilecek bir hipotez işlevi görür. Burada kilit değişkenler ve göstergelerin dikkatli bir biçimde belirlenmesi önemlidir. Yapılan müdahale eğer başarılı olmazsa yeniden başa dönülür ve süreç tekrarlanır.

Klinik sosyoloji bilimsel verilere dayalı, hümanist, danışanın kendini geliştirmesine odaklı, multidisipliner bir yaklaşımdır. Süreç tıpkı bir bilimsel araştırma süreci gibi titizlikle sınıflandırılır ve her aşama dikkatli biçimde takip edilir. Klinik sosyologlar çok farklı sorunlara odaklanabilir. Bu sorunlar obezite, alkol bağımlıları, evlilik sorunları, hasta ve yaralı ergenler, personel eğitimi, işyerinde yaşanan sorunlar vb. olabilir. 1937 yılında bir psikiyatrist Lowell Selling ve bir sosyolog Walter Reckless yaşam öyküsü yöntemini kullanarak multidisipliner bir klinik inceleme yapmıştır. Vaka bir sosyal yardım kuruluşu aracılığıyla seçilen 30 yaşlarında bir hayat kadını ele alıyordu. Eski hayatını terk eden Afro-Amerikalı kadın topluma yeniden uyum süreci içerisindeydi. Bir sosyolog ve psikiyatristin birlikte görev aldığı vaka incelemesi sonunda klinik sosyolog kadının yeni sosyal statüsüne uyum sağlamak amacıyla geliştirmiş olduğu tutumları ele alırken psikiyatrist ise daha çok bir kişilik envanteri, kişinin deneyimleri üzerine odaklanmıştı. Sosyolog kişiliğin nesnel bölümü üzerinde, psikiyatrist ise derinlere oturmuş duygulara, fantezilere, endişelere ve benzerlerine bağlı olan öznel kişiliğe ulaşıyor gibiydi. Bu araştırma iki bilimin aynı vakaya odaklandığı, multidisipliner çalışmalardan biriydi. (Dunham 1982: 26).

Forsyth ve Schulte (1984) kampüste kalan öğrencilerin alkol ve diğer yasaklı madde kullanımını azaltma, bununla başa çıkma stratejilerini geliştirmeyi amaçlayan bir çalışma yapmıştı. Alkol bağımlısı gençler sınavlarında başarısız olmakta, arkadaşlarına zarar vermekte ve okul kurallarını ihlal etmekteydi. Ayrıca daha ciddi suçlara da karışma eğilimindeydiler. Araştırmacılara göre bu davranışın altında yatan neden kolej kültürü, akran etkisiydi. Bu durumu sürüklenme (drift) kavramı ile açıklamışlardı. Akran kültürüne uyum sağlama davranışı ile başlayan alkol ve madde kullanımı radikal bir dönüşümle bağımlılığa evrilmekteydi. Bu soruna yönelik çözüm arayışına giren araştırmacılar bu öğrencileri bu kısır döngüden çıkarmak için onların yeni bir sosyal çevre oluşturmalarına yardım ettiler.

R. Sévigny ve S. Chen (2004) şizofreni hastaları ile bir çalışma yapmıştır. Araştırmacılar şizofreni tedavi sürecini salt farmakoloji ve psikiyatriye dayalı bir tedavi süreci yapmak yerine sosyal rehabilitasyona dayalı bir sürece odaklanmıştı. Hastalığını kriz ve nöbet dönemleri sonunda iyi olmalarını sağlayacak sosyal rehabilitasyon süreci ele alınmış, bunun için altı hastane personeline klinik sosyoloji modeli ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri hakkında kapsamlı eğitim verilmişti. Bu ekip, yirmi hastayla ve yakın sosyal çevrelerinden kişilerle, yani akrabalar, komşular, meslektaşlar ve çalışma birimi liderleri ve hastane personeli ile görüştü. Ana metodoloji, monografik bir tasarımla şizofreni deneyimi üzerine kişisel vaka çalışmalarıydı.

Klinik sosyoloji salt sorunlu durum veya kişileri inceleme konusu yapmamıştır. Bunun yanında çeşitli meslek grupları, sosyal gruplar, roller üzerine de incelemeler yapılmıştır. Dunham (1982)'e göre klinik sosyolojinin bir amacı da kültürel kalıpların kişilik ve çeşitli alışkanlıklar üzerine etkilerini gözlemlemektir. Donovan garsonluk, satış görevlisi ve öğretmenler gibi çeşitli mesleklere ilişkin çalışmaları klinik sosyolojinin araştırmalarda kullanımına ilişkin örnekler arasındadır. Bu çalışmalar, Donovan'ın kişisel deneyimlerin samimi hesaplarını kültür ve kurumsal yapıların beklentileriyle ilişkilendirmeye dayanması bakımından kliniklidir. Donovan bu sayede bu meslekleri yapan kişilerin davranışlarını ve kişiliklerini başkaları için anlaşılır kılmaya çalışmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye'de ilk sosyoloji bölümü 1914 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bu süreç içerisinde ülkemizin temel sorunlarına sosyoloji bölümleri Batı sosyolojisi kılavuzluğunda çeşitli çözümler aramıştır. II. Dünya Savaşı sonlarına kadar ülkemizde kıta Avrupa sosyolojisi etkili olmuştur. Fransız ve Alman sosyoloji geleneğini sürdüren üniversitelerimiz başta Türk

modernleşmesi, kalkınma, Doğu-Batı karşıtlığı, sosyal bütünleşme, ilerleme, ulus inşası gibi çeşitli sorunlara çözüm aramıştır. II. Dünya Savaşı sonunda Amerika ile yakınlaşan ilişkiler sosyolojik bakış açısı ve sosyal çalışmaları da etkilemiştir. Nitekim 1938 yılında Ankara Sosyoloji Bölümü uygulamalı çalışmalara odaklanmıştır. Fakat okulun ömrü uzun olmamıştır. 1955 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve bunu takip eden Hacettepe, Boğaziçi gibi üniversitelerde sosyoloji bölümlerinin kurulması ile sosyolojimizde uygulama ağırlık kazanmaya başlamıştır.

1980 sonrası dünyada başlayan postmodernite tartışmaları, kültür, etnisite, ırk, kadın, cinsiyet gibi alanlara ilgiyi arttırmış, sosyoloji bilimi çeşitli alt disiplinlere odaklanmıştır. Amerika'da yaklaşık 90 yıllık bir geçmişi olan klinik sosyoloji, 1980 sonrası Avrupa üniversitelerinde de önem kazanmaya başlamıştır. Klinik sosyoloji teori ile uygulamayı birleştiren, sosyolojik teoriyi sorun merkezli ve çözüm odaklı kullanmayı amaçlayan, multidisipliner bir alandır. Birey, küçük gruplar veya makro bazda sistem analizleri yapan klinik sosyologlar bir müdahale planı çerçevesinde, hümanist, danışanı geliştirmeyi amaçlayan bir yöntem izlerler. Klinik sosyoloji sosyal hizmet, klinik psikoloji ve psikiyatriden farklı olarak bireyin sosyal sistem ve kültürle olan ilişkisini merkeze alır. Bireyin içine gömülü olduğu rol, norm ve kültürü analiz eder. Başarılı bir sosyal müdahalenin sosyal çevre gözeticilerden yapılamayacağını dile getirir.

Klinik sosyoloji Türkiye'de son 10 yılda akademide tanınmaya başlamıştır. Henüz ülkemizde emekleme aşamasındadır. Bu disiplinle ilgili ülkemizde hemen hiç akademik yayın yoktur. Her yıl binlerce sosyoloji öğrencisini mezun eden sosyoloji bölümleri için klinik sosyoloji yeni bir iş sahası yaratmaktadır. Özellikle pandemi döneminde artan sosyal sorunlar ancak çok boyutlu ve çeşitli disiplinlerin birlikte çalıştığı müdahalelerle çözülebilir. Bu yönüyle klinik sosyoloji hem ülkemizin yaşadığı çeşitli sorunlara yeni bir bakış açısı getirebilecek hem de sosyoloji öğrencilerine yeni bir istihdam kapısı açabilecektir. Özellikle sağlık bilimleri fakültelerinde klinik sosyoloji yüksek lisans programları, seçmeli klinik sosyoloji dersleri verilmesi yararlı olacaktır. Uygulamalı sosyoloji ana bilim dalları da uygulamalı ve klinik sosyoloji adıyla yeniden düzenlenebilir. Klinik sosyoloji ile ilgili yapılacak araştırma veya projelere sağlanacak finansman desteği de bu alanın daha geniş bir boyutta görünür olmasını sağlayabilecektir. Türkiye'de bir klinik sosyoloji derneği ve akademik yayınların çalışmalarının yayınlanacağı klinik sosyoloji araştırmaları dergisi de yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akman, M. K. (2015). Çağdaş Sosyo-Psikolojik Sorunlara Bir Yanıt Olarak Sosyoterapi, *International Journal of Humanities and Education*, 1(1), 1-14.
- Darling, R. B. (2002). *The Partnership Model in Human Services Sociological Foundations and Practices*, New York: Kluwer Academic Publishers.
- Dunham, H. W. (1982). Clinical Sociology: Its Nature and Function, *Clinical Sociology Review*, 7(1), 23-33.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*, Z. Z. İlkelen (Çev.), İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Forsyth, C. J., Schulte, N. M. (1984). The Alcohol Problem Drift In, Convert Out: Clinical Sociology to Treat College Alcoholics, *Free Inquiry In Creative Sociology*, 12(1), 111-116.
- Freedman, J. A. (1989). Defining Clinical Sociology, *Sociological Practice*, 7(1), 53-56.
- Fritz, J. M. (1989). The History of Clinical Sociology, *Sociological Practice*, 7(1), 72-95.
- Fritz, J. M. (1991). The Contributions of Clinical Sociology in Health Care Settings, *Sociological Practice*, 9(1), 15-29.
- Fritz, J. M. (1992). The Contributions Of Clinical Sociology in Addressing Social Problems, *Sociological Practice Review*, 3(2), 113-118.
- Fritz, J. M., Rhéaume, J. (2014). Introduction to the Volume, J. M. Fritz ve J. Rhéaume (Ed.), *Community Intervention* içinde, London: Springer.
- Gargano, G. (2008). Art and Science in Italian Clinical Sociology, J. M. Fritz (Ed.), *International Clinical Sociology* içinde (153-170), Springer Science+Business Media, LLC.
- Gaulejac, V. D. (1979). *Clinical Sociology*, New York: Longman.
- Gaulejac, V. D. (2008). On the Origins of Clinical Sociology in France: Some Milestones, J. M. Fritz (Ed.), *International Clinical Sociology* içinde (54-72), Springer Science+Business Media, LLC.
- Giorgino, V. M. B. (2013). A Contemplative Approach To Clinical Sociology, *Studies of Changing Societies: Comparative and Interdisciplinary Focus*, 3(7), 107-120.
- Marks, K., Engels, F. (2011). *Ekonomi Politîğın Eleştirisine Bir Katkı*, S. Belli (Çev.), İstanbul: Sol Yayınları.
- Öztürk, A., Savaş, H. B. ve Sözen, M. E. (2022). COVID-19 Pandemic and Precautions and Risks for Institutional Normalization (In the Example of ALKU Professional Opinion), *Electronic Journal of Medical and Educational Technologies*, 15(2), 1-11
- Parla, T. (1993). *Ziya Gökalp Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Preister, K., Kent, J. A. (1984). Clinical Sociological Perspectives on Social Impacts: From Assessment to Management, *Clinical Sociology Review*, 2(1), 120-132.
- Rebach, H. M. (2001b). Intervention in Clinical Sociology, H. M. Rebach ve J. G. Bruhn (Ed.), *Handbook of Clinical Sociology* içinde (15-37), New York: Springer Science+Business Media, LLC.

- Rebach, H. M., Bruhn, J. G. (2001a). Theory, Practice, and Sociology, H. M. Rebach ve J. G. Bruhn (Ed.), *Handbook of Clinical Sociology* içinde (3-15), New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Ritzer, G. (2010). *Sociological Theory*, 8. Baskı, New York: The McGraw-Hill Companies.
- Sévigny, R., Chen, S. (2014). Clinical Sociology: Social Rehabilitation of Schizophrenia in China and Implications For Aging Research, *Canadian Journal of Sociology*, 39(2), 181-210.
- Sevündük, M. A. Ş. (1968). *Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimlerle Açıklanması*, Nurettin Şazi Kösemihal (Haz.), İstanbul. Elif Yayınları.
- Wan, P. M., Wan, A. H. (2020). *Clinical Sociology Moving from Theory to Practice*, Springer Nature Switzerland AG.
- Wieviork, M. (2008). Foreword, J. M. Fritz (Ed.), *International Clinical Sociology* içinde (v-vi), New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Wirth, L. (1931). Clinical Sociology, *American Journal of Sociology*, 37(1), 49-66.
- Zorbaugh, H. (1939). Sociology in the Clinic, *The Journal of Educational Sociology*, 12(6), 344-351.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Clinic Sociology Review. (T. Y.). <https://digitalcommons.wayne.edu/csr/about.html> (Erişim: 24.06.2022).
- Clinical Sociology. (T. Y.). International Sociological Association <https://www.isa-sociology.org/en/research-networks/research-committees/rc46-clinical-sociology/> (Erişim: 10.06.2022).
- German Society of Medical Sociology, (T. Y.). <https://eupha.org/german-society-of-medical-sociology> (Erişim: 23.06.2022).
- Klinik Sosyoloji ve Vincent de Gaulejac ile Buluşma. (T. Y.). https://www.academia.edu/39137806/Klinik_Sosyoloji_ve_Vincent_de_Gaulejac_ile_Bulu%C5%9Fma (Erişim: 02.06.2022).
- Sosyoloji Bölümü Semineri: Klinik Sosyoloji için Bir Giriş: Epistemolojik ve Metodolojik Temeller. (T. Y.). <https://www.acibadem.edu.tr/haberler/sosyoloji-bolumu-semineri-klinik-sosyoloji-icin-bir-giris-epistemolojik-ve-metodolojik-temeller> (Erişim 01.06.2022).

